

5. Наша діяльність. Київ // Єзуїти в Україні [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=170.
6. Наша діяльність. Львів // Єзуїти в Україні [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=167.
7. Наша діяльність. Хмельницький: парафія // Єзуїти в Україні [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=657.
8. Наша діяльність. Хмельницький: реколекційний дім // Єзуїти в Україні [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=688.
9. Наша діяльність. Чернівці // Єзуїти в Україні [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=174.
10. Общество Иисуса в России и СНГ. Иезуиты в России. Иезуиты сегодня [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.jesuit.ru/иезуиты-в-россии/иезуиты-сегодня>.
11. Общество Иисуса в России и СНГ. Молодежь. Летние лагеря [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.jesuit.ru/молодежь/летние-лагеря>.
12. Парафія Найсвятішого Серця Ісуса в Чернівцях. Історія [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.serceisusa.org>.
13. Central and Eastern Europe Assitancy [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.sjweb.info/resources/easteuro.cfm>.
14. Заради слави божої [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.credo-ua.org/2010/02/15201>.
15. Иезуиты / Мир Религий // Лексикон [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.religio.ru/lecsicon/09/55_print.html.
16. Летние «реколекции–каникулы» для университетской молодежи: 11–20 июля 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholic.by>.
17. Максименко І. Сестри Єзуїтів [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.credo-ua.org/2010/02/15209>.
18. Отця Андрія Зелінського нагороджено «Золотим Гербом міста Львова» / Новини [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://jesuits.org.ua/?p=2423>.
19. Свентх А. Духовний вимір... війни // «День». Рубрика: Суспільство. – 2015. – №174 / Єзуїти в Україні. Новини [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://jesuits.org.ua/?p=2197>.
20. Священник-єзуїт, який працював в мусульманських школах Криму, провів тренінг із фандрейзінгу для греко-католиків. 28 березня 2011 [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://news.ugcc.ua/news/svyashchenikiezuit_yakiy_pratsyuvav_v_musulmanskih_shkolah_krimu_prov%D1%96v_tren%D1%96ng_%D1%96z_fandreyzingu_dlya_grekokatolik%D1%96v_59983.html.

References

1. Interv'ju avtora z chlenom Tovarystva Isusa. – L'viv. – 3 chervnja 2000 r.
2. Interv'ju otca-jezui'ta, dyrektora centru «Arrupe» Vojceha Zhmudzins'kogo. Interv'ju tyzhnja // Karitas Ukrai'ny [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.caritas-ua.org/index.php/uk/component/content/article/14-media/14/315-s-9143>.
3. Zelins'kyj A. Pis'mo rossijskomu soldatu. Zachem streljaesh'??? / Blogy. Blog Andrija Zelins'kogo TI [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://jesuits.org.ua/?p=1605>.
4. Nasha dijal'nist'. Vydavnytvo // Jezui'ty v Ukrai'ni [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=179.
5. Nasha dijal'nist'. Kyi'v // Jezui'ty v Ukrai'ni [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=170.
6. Nasha dijal'nist'. L'viv // Jezui'ty v Ukrai'ni [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=167.
7. Nasha dijal'nist'. Hmel'nyc'kyj: parafija // Jezui'ty v Ukrai'ni [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=657.
8. Nasha dijal'nist'. Hmel'nyc'kyj: rekoлекційний дім // Jezui'ty v Ukrai'ni [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=688.
9. Nasha dijal'nist'. Chernivci // Jezui'ty v Ukrai'ni [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://jesuits.org.ua/?page_id=174.
10. Obshhestvo Iisusa v Rossii i SNG. Iezuity v Rossii. Iezuity segodnja [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.jesuit.ru/iezuity-v-rossii/iezuity-segodnja>.
11. Obshhestvo Iisusa v Rossii i SNG. Molodezh'. Letnie lagerja [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.jesuit.ru/molodezh'/letnie-lagerja>.
12. Parafija Najsvyatishogo Serca Isusa v Chernivcjah. Istorija [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.serceisusa.org>.
13. Central and Eastern Europe Assitancy [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.sjweb.info/resources/easteuro.cfm>.

14. Zarady slavy bozhoi' [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.credo-ua.org/2010/02/15201>.
15. Iezuity / Mir Religij // Leksikon [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.religio.ru/lecsicon/09/55_print.html.
16. Letnie «rekoлекції–kаникулы» dla universitetskoj molodezhi: 11–20 iulja 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholic.by>.
17. Maksymenko I. Sestry Jezui'tiv [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.credo-ua.org/2010/02/15209>.
18. Otca Andrija Zelins'kogo nagorodzheno «Zolotym Gerbom mesta L'vova» / Novyny [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://jesuits.org.ua/?p=2423>.
19. Sventah A. Duhovnyj vymir... vijny // «Den'». Rubryka: Cuspil'stvo. – 2015. – №174 / Jezui'ty v Ukrai'ni. Novyny [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://jesuits.org.ua/?p=2197>.
20. Svjashhenyk-jezui't, jakyj pracjuvav v musul'mans'kyh shkolah Krymu, proviv trening iz fandreyzingu dla greko-katolykiv. 28 bereznja 2011 [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://news.ugcc.ua/news/svyashchenikiezuit_yakiy_pratsyuvav_v_musulmanskih_shkolah_krimu_prov%D1%96v_tren%D1%96ng_%D1%96z_fandreyzingu_dlya_grekokatolik%D1%96v_59983.html.

Papazova A. V., Ph.D. (History), Assistant Professor of Historical Disciplines Department of Mariupol State University (Ukraine, Mariupol), i-anzela@rambler.ru

The Society of Jesus in modern Ukraine

The activities of the Society of Jesus in modern Ukraine are scantily studied by native historians. The present article is aimed at determining the activities of the Society of Jesus in Ukraine in the early XXI cent. The historical sources published and interview with a member of the Society allowed to describe the centers of activities, the Society's initiatives and practices of certain Jesuits. The focus of the activities of the Society of Jesus in Ukraine was studied with the use of the methods of analysis and synthesis. Hence, the Society of Jesuits in the early XXI cent. was mostly represented by parishes and missions. Main lines of the activities were as follows: religion, education, charity, publishing. It also cooperated on the issues of faith and education, property and social and political problems with other Christian schools as well as Tatarian and Muslim schools, non-religious organizations and authorities. The author also argues that the Society of Jesus has not only become more dynamic in its activities but also stood out from other religious organizations of the country. Considering the abovementioned, the author concludes that this topic requires further research, in particular Spiritual Practices conducted by the Jesuits, the process of training the teachers and the activities of the houses of the Society.

Keywords: Society of Jesus, the lines of activities of the Society of Jesus in Ukraine, organizing Spiritual Practices, work in education, intellectual and social apostleship, houses of the Jesuit Order, mission, parish, houses for Spiritual Practices.

* * *

УДК 001.3

Блажевич Н. О.,
докторантка, Інститут досліджень
науково-технічного потенціалу та історії науки
НАН України ім. Г. М. Доброва
(Україна, Харків), nata.blaz@yandex.ru

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК НАУКОЗНАВСТВА У СВІТІ ТА РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ

Простежено процес виникнення і становлення науки про науку. Вивчено вплив дослідницької галузі, що займається вивченням науки на соціум. Встановлено, що наука є безпосереднім фактором суспільних трансформацій і являє собою суб'єкт соціального управління. Потреба вивчення сучасної науки в соціологічному, так само як економічному, психологічному та інших ракурсах об'єктивно визначається зростаючою роллю науки як стратегічного чинника постіндустріальної цивілізації.

Ключові слова: наукознавство, наукове пізнання, наукова праця, наукознавчий інститут, соціологія науки, наукометрія, системний підхід, технаука, науковий потенціал.

В епоху глобальних змін і проблем розвитку науки має величезне значення і вимагає вивчення самої науки як соціального явища. Процес пізнання як основа будь-якого наукового дослідження є складним діалектичним процесом поступового відтворення у свідомості людини суті процесів і явищ навколишнього середовища.

У процесі пізнання людина освоює світ, перетворює його для поліпшення умов свого життя. Наукове пізнання – це дослідження, яке характерне своїми особливими цілями, завданнями, методами отримання і перевірки нових знань з метою оволодіти силами природи, пізнати закони розвитку суспільства і поставити їх на службу, впливати на хід історичних подій. Становлення наукознавства як самостійної дисципліни виникає в Європі і Америці в післявоєнні роки XX століття, але коріння її можна прослідкувати набагато раніше. В XVII столітті, французький математик Рене Декарт вивчав питання про індивідуальну продуктивність праці людей науки [1]. У XIX столітті Ф. Гальтоном були зроблені спроби внести кількісні статистичні методи вивчення питання про розподіл видатних вчених серед діячів науки різного часу [2]. З метою допомоги міністерству освіти Японії виробити ефективну політику в галузі відбору та підготовки вчених кадрів у ще 1910 році виходить перша наукознавча праця під назвою «Великі люди», написана нобелівським лауреатом Вільгельмом Оствальдом [3].

І пол. 20–30 рр. – час, коли виникла потреба у постановці соціологічних проблем.

У довоєнні роки з'явився ряд інших наукових праць, які мали значний вплив на процес становлення сучасного наукознавства. У США вийшли роботи А. Лотка, присвячені аналізу частотного розподілу продуктивності наукової праці [4, с. 317–323].

В Радянському Союзі в I пол. XX ст. проводилися різні конкретні теоретичні та емпіричні дослідження з метою управління наукою і забезпечення необхідних умов для роботи вчених [5]. Вагоме значення для формування соціології науки в СРСР мали, зокрема, роботи С. Ф. Ольденбурга [6; 7], В. І. Вернадського [8; 9], Ю. А. Філіпченко [10–12], С. Г. Струмліна [13–16], Н. І. Бухаріна [17–26], Б. М. Гессена [27], Т. І. Райнова [28], І. С. Тайцлина [29], І. С. Самохвалова [30; 31] та ін.

В 1936 році польськими вченими Марією та Станіславом Осовськими було запропоновано назву «Наука про науку». Вони виділяли п'ять груп проблем, які має розглядати наука про науку: проблеми філософії науки, психології науки, соціології науки, проблеми організації та наукової політики, а також проблеми історії науки. Історія науки повинна була виступати в якості матеріалу для аналізу вищезначених проблем [32].

В середині 30–х рр. розвиток соціології науки переходить до Англії (роботи Дж. Бернал), в США (Р. К. Мертон і його школа), в Німеччині розвивається соціологія знання (М. Шелер, К. Мангейм, Р. Мюллер-Фрейенфельс).

З розвитком соціології розвивався інтерес до соціальних досліджень науки, аналізу взаємовідносин науки і суспільства, науки і виробництва.

У 1939 році всесвітньо відомий англійський натураліст, мислитель і громадський діяч Джон–Десмонд Бернал у своїй книзі «Громадська функція науки» вперше сформулював проблематику цього нового напрямку досліджень [33]. Цей збірник відіграв значну роль в стимулюванні соціальних досліджень науки.

Проблеми наукового підходу до управління наукою були відображені в роботах як зарубіжних дослідників Ст. Буш [34], Ч. Сноу [35] та ін., так і вітчизняних видатних організаторів науки, таких як С. В. Вавілов, Н. А. Несмеянов, М. В. Келдиш, А. П. Александров,

П. Л. Капіца, М. А. Лаврентьєв, Б. Е. Патон, Н. Н. Семенов та багатьох інших.

З початку 60–х років XX століття починається новий етап формування наукознавства як науки. В цей час за кордоном згідно Д. Прайсу відбувся перехід від «малої» науки до «великої». На XI Міжнародному конгресі з історії науки, що проходив у 1965 році в Польщі активно обговорювалися не тільки традиційні питання історії конкретних дисциплін, а й закономірності розвитку науки в цілому.

Після цього конгресу в 1966 році в журналі «Питання філософії», який в II половині XX століття відіграв значну роль в становленні наукознавства, вийшла і отримала широкий резонанс стаття С. Р. Мікулінського і Н. І. Родного «Наука як предмет спеціального дослідження (до формування науки про науку)», в якій обґрунтовувалася необхідність створення в СРСР самостійної дисципліни, що вивчає комплексні проблеми розвитку науки з метою розробки «теоретичних основ організації, планування та управління наукою, тобто системи заходів, що спираються на об'єктивну логіку розвитку науки, що забезпечують оптимальні темпи її розвитку та підвищення ефективності наукових досліджень» [36, с. 28].

В червні 1966 року відбувся радянсько–польський симпозіум (Львів–Ужгород), на якому широко обговорювалося предмет нової дисципліни. У центрі уваги учасників симпозіуму виявилася вище згадана стаття. Львівський симпозіум зіграв роль катализатора процесу становлення наукознавства в СРСР.

Формування наукознавства відбувалося в суперечках про його завдання і проблематику досліджень між вченими з різних областей науки. В основі симпозіуму були поставлені завдання для інституалізації нової дисципліни. Учасники симпозіуму наголошували на необхідності створення єдиної теорії науки, яка охоплювала б різні аспекти «феномена» науки [37, с. 25]. Обговорювалися і різні варіанти назви нової дисципліни, але запропонований в 1926 р. філософом–механістом І. Боричевським термін «Наукознавство» здався найбільш підходящим [38].

Радянський філософ, методолог і популяризатор науки Б. М. Кедров, який був главою від радянської делегації на Міжнародному конгресі по історії науки в Польщі, та історики природознавства С. М. Мікулінський, Н. І. Родний, вважали, що основою наукової теорії є різноманітний матеріал історії науки в якому наука виступає і як форма знання, і як форма діяльності. Б. М. Кедров підкреслював необхідність підняти історико–наукові дослідження з рівня емпіричного аналізу на теоретичний рівень, коли здійснюється єдність логічного, соціального і психологічного підходів до дослідженню науки. Відомий радянський логік В. П. Копнін в якості основи єдиної теорії науки бачив логіку науки. На його думку у наукознавства немає свого предмета вивчення, тому його проблематика розробляється логікою. «Наукознавство – це не якась нова, раніше невідома наука, а сукупність знань про науку, яку дають самі різні області знання», – писав він [39, с. 248]. Радянський наукознавець, один з основоположників соціології науки і наукознавства в СРСР І. О. Майзель, в якості основи єдиної теорії науки вбачав соціологію науки.

На симпозіумі було піднято питання про взаємини наукознавства і соціології науки. Наукознавство

розглядалось в якості складової частини соціології науки (економіст і соціолог О. О. Зворикін). Також в якості основного завдання нової дисципліни висувалася оптимізація наукової праці, тому широко обговорювалися питання управління наукою і проблеми прогнозування (М. М. Лопухін, Г. А. Лахтін і ін.). Деякі фахівці підкреслювали неформальні зв'язки вчених – «невидимі коледжі» (Ю. Гурвіц, В. В. Налімов, М. К. Петров, В. С. Давидович) [40, с. 133–140].

На цьому симпозіумі В. В. Налімов вперше ввів термін «Наукометрія», який отримав згодом міжнародне визнання для позначення напрямку, що досліджує процес розвитку науки кількісними методами [41]. «Кількісні методи вивчення процесу розвитку науки природно називати Наукометрією», – писав В. В. Налімов в тому ж році в своїй статті в «Питаннях філософії» [42]. В 1969 році була опублікована перша у світі монографія по наукометрії В. В. Налімова і З. М. Мульченко, а в 1987-му Налімов був удостоєний медалі Д. Прайса Міжнародного товариства з наукометрії і інфометрії [43].

Після радянсько-польського симпозіуму 1966 року в СРСР почалася активна інституціалізація наукознавства. Якщо на Заході «science of science» базувалася переважно на кількісних методах, то своєрідністю вітчизняного наукознавства став акцент на аналізі змістовної сторони наукового знання.

Одним з провідних центрів наукознавчих досліджень виступив Інститут історії природознавства і техніки АН СРСР. У Ленінградській філії Інституту історії природознавства і техніки АН СРСР під керівництвом С. А. Кугеля проводилися різноманітні соціологічні дослідження науки. З 1970 року в Інституті регулярно організовувалися Всесоюзні конференції «Проблеми діяльності вченого і наукових колективів». Дослідження закономірностей розвитку наукового знання, психологічних і соціологічних аспектів наукової діяльності розроблялися в університеті Ростова-на-Дону. Тут в 1967 році М. К. Петров захистив першу в СРСР дисертацію з наукознавства «Філософські проблеми «Науки про науку»». Найбільшим центром наукознавчих досліджень став Київ. В 1966 році вийшла перша монографія з наукознавства в СРСР лідера київських наукознавців Г. М. Доброва «Наука про науку: введення в загальне наукознавство», в якій робився акцент на інформаційному підході до аналізу таких проблем, як наукові кадри, мережі наукових комунікацій, наукова організація праці, планування наукових досліджень, наукове прогнозування. Українські науковознавці успішно розробляли методи оцінки науково-технічного потенціалу. У Києві проходили широко відомі симпозіуми з наукознавства, які збирали фахівців з усього Радянського Союзу і країн – членів Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ). У 60–70-ті роки сукупний науковий потенціал країн-членів РЕВ зростав високими темпами, які випереджали темпи зростання решти світового наукового потенціалу [44, с. 42].

Радянським наукознавством обґрунтована отримала міжнародну популярність і визнання концепція наукового потенціалу. Відповідно до неї розроблені систематично застосовувались прикладні методи аналізу та прогнозування розвитку та ефективного використання потенціалу науки.

Для наукознавства характерний в ці роки вихід перших узагальнюючих наукових праць, в яких зроблена

спроба розглядати сучасну науку як єдину організаційну систему. Цей системний підхід представлений, наприклад, в монографіях того часу: у США – Д. Прайса [45] і Ф. Махлупа [46], в СРСР – Г. Доброва [47–49], В. Налімова [42, с. 38–48; 43; 50], Г. Волкова [51], С. Мікулінського [52, с. 118–131; 53], Г. Лахтіна [54], П. Рачкова [55] у ряді колективних публікацій радянських вчених та у колективному теоретико-методологічному збірнику групи вчених з європейських соціалістичних країн, що вийшов у світ у Москві в 1985 році під назвою «Основи наукознавства» [56].

Розвиток науки супроводжується зміною її самосвідомості. Цей процес у другій половині ХХ ст. став більш інтенсивним та розгалуженим у зв'язку з виникненням і розвитком наукознавства. Змінюється як розуміння науки в цілому, так і розуміння предмета і цілей окремих дисциплін, що вивчають розвиток науки.

Відбулось перетворення науки в соціальний інститут, а дослідницької діяльності – в масову професію. Соціологія знання (М. і С. Оссовські, П. Сорокін, Ф. Знанецький, Д. Бернал) переросла в соціологію науки (Р. Мергон, Н. Сторер, Т. Кун, М. Малкей), яка і була ведучою дослідницькою програмою в наукознавстві до середини 60-х років ХХ століття. Наукознавство, що орієнтувалося на соціологію, зробило своїм об'єктом наукове співтовариство: наукові школи, невидимі коледжі, дисциплінарне співтовариство, дослідницькі групи, лабораторії (М. І. Родний, Д. Крейн, М. К. Петров, Б. Латур), комунікації всередині них і між групами дослідників (С. Вулгар, С. У. Хегстром). Збільшується потік наукових публікацій, в яких аналізуються різні аспекти організації, економіки та управління наукою, а також соціології і психології наукової діяльності, вивчаються інформаційні зв'язки вчених, здійснюється критичний огляд наукової літератури. Утвердилася інформаційно-бібліометрична програма, завдяки якій були знайдені нові індикатори науки (за допомогою Цитат-індексу), розгорнуті емпіричні дослідження популяції вчених, виявлені кореляції між формами наукового співтовариства і способами комунікацій між вченими.

В 70-і роки ХХ століття наукознавство охоплювало широке коло проблем функціонування науки. Стверджується орієнтація на методи і поняття теорії інформації (у СРСР – В. В. Налімов, З. М. Мульченко, А. І. Михайлов, А. І. Чорний, Г. М. Добров, Ю. А. Шрейдер). Були виділені індикатори науки і засоби їх обробки (Indicators of Science), побудовані метричні моделі їх аналізу на основі бібліометрії (Ю. Гарфілд, Г. Смолл, Д. Чубин, С. і Д. Коул, І. Маршакова), запропоновані різні моделі зростання науки – масиву наукових публікацій як системи подання знань (від підручників до журнальних статей Д. Д. Прайс, Б. Гріффіт, М. К. Петров, Е. М. Мирський), намічені нові шляхи вивчення наукової творчості (Д. Пельці, Ф. Ендрюс, М. Г. Ярошевський). Підхід у науковій діяльності на основі теорії інформації дозволив знайти кількісні методи вимірювання внеску вчених в дослідницькі області (бібліометричні методи, Цитат-індекс), їхніх комунікацій та зв'язків між ними всередині «невидимих коледжів», дисциплін і спеціальностей.

У ці ж роки формуються дослідницькі програми, які прагнули об'єднати соціологічний та інформаційний підходи до науки, побудувати теорію науки на базі історико-наукових реконструкцій як дослідження ідеалів

і норм наукової діяльності (В. С. Стьопін), як аналіз соціальних і когнітивних форм інституціалізації науки (Р. Уїтлі, К. Кнорр-Цетіна), побудувати різні моделі зростання науки – математичні (А. В. Яблонський), системні (В. Н. Садовський, Є. Г. Юдін, В. Н. Костюк), синергетичні (С. П. Курдюмов).

У ХХ столітті диференціація наук призвела до утворення мережі спеціалізованих наукових інститутів. В останній чверті минулого сторіччя внаслідок тенденції до міждисциплінарних досліджень були створені міждисциплінарні лабораторії та інститути. Починаючи з 60-х років, в наукознавстві поширилися ідеї системності, комплексності наукознавчих досліджень, їх міждисциплінарності, «відкритості», готовність залучити для пояснень аргументацію з інших галузей наукового знання. В рамках такого підходу сформувалася і практична орієнтація наукознавчих розробок, ширше стали досліджуватись проблеми планування науки, прийняття рішень в сфері її організації. Міждисциплінарність підходу забезпечила наукознавству прогрес в описі об'єкту досліджень у порівнянні з моно дисциплінарними підходами, але одночасно поставила перед наукознавством серію складних проблем методологічного плану, зокрема проблему співвідношення і ієрархічних методів і результатів досліджень на базі єдиної методологічної концепції або дослідницької програми, вироблення єдиної наукової мови та ін. [57, с. 84–98; 58, с. 3–7].

У 70-ті роки минулого століття з одного боку, проводилися дослідження практичної спрямованості (від наукознавців чекали аналітичних даних і прогнозів), а з іншого боку, ідеологи наукознавства акцентували розробку методологічних основ самого наукознавства. Була потрібна теорія, яка мала з'єднати воедино всі наукознавчі складові. С. Р. Мікулинський писав: «Якщо ми дивимося на наукознавство як на яесь збірне поняття, що означає будь-які дослідження феномена науки, а така тенденція явно намітилася останнім часом, то його завдання по відношенню до практики стають настільки загальними, що втрачають свою конкретність і визначеність» [52]. Потрібно було сконцентрувати зусилля наукознавців на проблемах ефективної організації роботи вчених і наукових інститутів.

У 1970-ті роки серед вітчизняних наукознавців посилено обговорювалася завдання створення «загальної теорії науки». Дисциплінарно-тематична невпорядкованість переживалась як одна з головних проблем наукознавства з 60-х років, від якого прийнято відраховувати його існування як особливої області знання. У результаті об'єднуючі програми, в точніше заклики, були рясно представлені в наукознавстві того часу, причому установка на інтеграцію розглядалася в якості одного з головних переваг радянського наукознавства перед його західними аналогами. Завдання створення «загальної теорії науки» не було вирішено. Взаємовідносини наукознавства та історії науки виявилися досить своєрідними ... Прийнято вважати, що єдине і цілісне наукознавство не відбулося і в нашій країні, і за кордоном. Це зазвичай пояснюється неадекватністю «вавилонських» претензій на інтеграцію, а установка на форсовану інтеграцію, характерна для радянського наукознавства, часом розцінюється як «методологічний волюнтаризм» на тлі зарубіжних досліджень науки, споруджуваний на презумпції про неминучу різноплановість і плюралістичність цих

досліджень, неможливості їх зведення до спільного знаменника» [59, с. 32–34].

В цей час заговорили про появу технауки, яка стала панівною формою науки ХХІ століття, що також відбивається на її організації. «Технаука – це симбіоз науки і технології, що включає також людські прагнення та інтереси» [60, с. 59].

Друга половина 1980-х років – на передній план висунулися соціально-економічні аспекти дослідження науки, що багато в чому було обумовлено кризою, що охопила науку, економіку, країну в цілому. Були введені нові, економічні, механізми управління наукою, що вимагали розробки економічних стимулів її розвитку. Одним з важливих факторів наукової політики стали розглядати виділення і першорядне фінансування найбільш значущих напрямів науки. Наукознавцям потрібно було позначити критерії визначення їх пріоритетності, організувати компетентну експертизу [61, с. 217–272; 62, с. 161–215; 63, с. 171–214].

В 80-ті роки Радянським наукознавством обґрунтовано отримала міжнародну популярність і визнання концепція наукового потенціалу. Відповідно до неї розроблено і систематично застосовуються прикладні методи аналізу і прогнозування розвитку, розміщення та ефективного використання потенціалу науки. Ведуться дослідження як теоретичного, так і практичного характеру. (Система наук про науку – С. Р. Мікулинський, Н. І. Родний та інші); наука розуміється як цілісна система, досліджувана на синтетичному рівні, тобто узагальнююча дані дисциплін, що вивчають її з аналітичних позицій (Г. М. Добров, М. Яхнел); наукознавство досліджується не як самостійна наука, а сукупність знань про науку (П. В. Копнін, В. Малецький, А. В. Ракитов).

В Україні до початку 90-х років ХХ ст. було створено потужний науково-технічний потенціал–сукупність кадрових, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних ресурсів науки, об'єднаних певними організаційними принципами і структурою управління.

Інформаційна революція, що почалася на рубежі тисячоліть, зумовила актуальність досліджень, пов'язаних з інформаційним забезпеченням науки в 90-х роках. Однією з популярних наукознавчих тем 1990-х років стала проблема наукових комунікацій. Її значущість визначалася і збільшеними контактами вітчизняних учених із зарубіжними колегами внаслідок відкриття кордонів.

Україна традиційно вважається державою з вагомим науковим потенціалом, визнаними у світі науковими школами, розвиненою системою підготовки кадрів. Але стан науки України до теперішнього часу залишається дуже складним. Кризові явища, які почали проявлятися в науковій системі ще на початку 80-х років, в останні роки набули масштабного характеру.

Після розпаду Радянського Союзу (грудень 1991 р.) відбулось різке зниження фінансування науки, що в наступні роки самим негативним чином відбилось, насамперед на кадровій складовій науки. Одну з головних проблем займають демографічні проблеми кадрового потенціалу (стать, вік учених). В цей тяжкий для науки час, почав прослідковуватись спад чисельності кадрів науки, в результаті їх масового відтоку в бізнес – структури і «витік умів» за кордон, все частіше відбувалось різке скорочення припливу молоді в науку. Соціально-економічні кризові

процеси тих років виявили актуальну потребу в їх систематичному вивченні. З'являється самостійний напрям в структурі наукознавства – «демографія науки». Формується, демографічний аналіз світової наукової спільноти в цілому, що включає його історичний аналіз, який став предметом інтересу зарубіжних вчених і спеціального напрямку вивчення науки, названого австралійським соціологом науки Р. Гасконі «історичною демографією наукового співтовариства».

1991–1993 роки – період важких наслідків економічної кризи. В цей період були створені основні формальні умови відокремлення науки України: переведено під свою юрисдикцію всі наукові установи, які розміщені на її території; сформована мінімально необхідна правова база збереження та функціонування наукового потенціалу; розпочато його переорієнтацію на вирішення національних соціально-економічних та інших проблем нової країни шляхом встановлення державних науково-технічних пріоритетів, побудови системи науково-технічних програм і проєктів, введення конкурсних методів фінансування НДДКР та інше. Внаслідок глибокого спаду виробництва сталися економічні зміни в науковій сфері. Скорочення фінансування науки призвело до зміни структури витрат на наукові дослідження, а майже повне скорочення витрат на проведення науково-дослідного процесу призвело до зниження продуктивності праці науковців. Всі ці наслідки призвели до процесу руйнування компонентів науково-технічного потенціалу [44, с. 145–149].

Оформлення науки як соціального інституту відбулося в XVII – на початку XVIII ст., коли в Європі було створено перші наукові спільноти та академії й почалося видання наукових журналів. Дотепер збереження і відтворення науки в ролі самостійної соціальної освіти здійснювалося переважно неформально – через традиції, що передавалися за допомогою книжок, видання, листування та особистого спілкування вчених.

До кінця XIX ст. у сфері науки була зайнята порівняно невелика кількість людей. На межі XIX та XX ст. виникла нова форма організації науки – великі наукові інститути і лабораторії з потужною технічною базою, що наближає наукову діяльність до форм сучасної індустріальної праці. Таким чином, відбулося перетворення «малої» науки на «велику». Сучасна наука дедалі глибше пов'язується з усіма без винятку соціальними інститутами, насичуючи не тільки промислове і сільськогосподарське виробництво, а й політику, адміністративну та військову сфери.

Наука як соціальний інститут стає найважливішим фактором соціально-економічного потенціалу, тому в сучасних умовах першочергового значення набувають проблеми організації науки та управління її розвитком. Концентрація і централізація науки покликана до життя виникнення національних і міжнародних наукових організацій і центрів, систематичну реалізацію великих міжнародних проєктів. Наукові знання – є інтернаціональними за своєю суттю, важливе значення для науки мають національні особливості її розвитку, що виражаються у розподілі наявного складу вчених за різними країнами, національних і культурних традиціях розробки окремих галузей науки в рамках наукових шкіл і напрямів, у співвідношенні між фундаментальними і прикладними дослідженнями в масштабі країни, в державній політиці щодо розвитку науки [64, с. 26–27].

Розвиток науки супроводжується зміною її самосвідомості. Цей процес у другій половині XX ст. став не тільки більш інтенсивним, але і складним, розгалуженим у зв'язку з виникненням і розвитком наукознавства – спеціального комплексу дисциплін, що вивчають розвиток науки в різних аспектах. У цих умовах змінюється як розуміння науки в цілому, так і розуміння предмета і цілей окремих дисциплін, що вивчають розвиток науки. Одним з характерних виразів цієї загальної ситуації є зміна розуміння предмета і цілей історико-наукових досліджень [65].

В наш час наукові знання стали не тільки невід'ємною частиною, а і ключовим джерелом інноваційного розвитку. Інноваційна система, що забезпечує технологічний прогрес, у всіх розвинених країнах забезпечує перетікання досягнень науки у виробництво. Вітчизняна наука залишається одним із небагатьох потенційних факторів економічного зростання України та її міжнародного визнання як промислово-розвинутої країни. Світовий досвід свідчить, що наука виходила з кризового стану лише за допомогою держави. Так було, наприклад, в Німеччині і Японії після війни. Нашій країні необхідні державні заходи, котрі зможуть зупинити руйнівні процеси в науковій сфері і сприятимуть створенню умов для значного зростання творчої активності науковців, більш повного використання результатів їх праці в інтересах соціально-економічних перетворень в Україні.

Список використаних джерел

1. Декарт Р. Рассуждение о методе // Избранные произведения. – М.: Госполитиздат, 1950. – С.308.
2. Galton F. English men of science: their nature and nurture. – London: Frank Cass Publishers, 1874. – 489 p.
3. Оствальд В. Великие люди. – СПб., 1910.
4. Lotka A. J. The frequency distribution of scientific productivity // Washington Academy of Sciences. – 1926. – №16. – P.317–323.
5. Научные кадры РСФСР / Ред. Т. Мелик-Парчаданов. – М., 1930.
6. Ольденбург С. Ф. Вопрос организации научной работы // Творчество. – Пг., 1923. – С.3–14.
7. Ольденбург С. Ф. Положение нашей науки среди науки мировой // Наука и техника СССР 1917–1927. Отд. брошюра. – М., 1928.
8. Вернадский В. И. Мысли о современном значении истории знаний, 1926 // Труды комиссии по истории знаний. Вып. I. – М., 1927. (Труды по всеобщей истории науки, 2-е изд. – М., 1988).
9. Вернадский В. И. О задачах и организации прикладной научной работы Академии наук СССР. – Л., 1928.
10. Филипченко Ю. А. Действительные члены в императорской, ныне Российской академии наук за последние 80 лет (1846–1924) // Известия бюро по евгенике. – 1926. – №3.
11. Филипченко Ю. А. Наши выдающиеся ученые // Известия бюро по евгенике. – 1922. – №1.
12. Филипченко Ю. А. Статистические результаты анкеты по наследственности среди ученых Петербурга // Известия бюро по евгенике. – 1922. – №1.
13. Струмилин С. Г. К методологии учета научного труда. – Л., 1932.
14. Струмилин С. Г. Квалификация и одаренность // Вопросы статистики. – 1924. – №15.
15. Избранные сочинения, Т.3. – М., 1956.
16. Струмилин С. Г. Наука и производительность труда. Доклад 21 июня 1931 г. Избранные сочинения, Т.3. – М., 1956.
17. Бухарин Н. И. Борьба двух миров и задачи науки // Наука СССР на перевале всемирной истории. – М., Л.: Соцэтиз, 1931.
18. Бухарин Н. И. Избранные труды: История и организация науки и техники. – Л.: Наука, Ленингр. отд., 1988.
19. Бухарин И. И. Мировой кризис. СССР и техника. Доклад на Всесоюзном съезде инженеров и техников, 1932 // Социалистическая реконструкция и наука. – 1932. – Вып.9–10.

20. Бухарин Н. И. Наука и СССР // Наука и техника СССР 1917–1927 гг. Т.1 / Под ред. А. Ф. Иоффе, Г. М. Кржижановского, М. Я. Ляпирова–Скобло, А. Е. Ферсмана. – М., 1927. – Т.1.
21. Научно–техническое обслуживание промышленности / Ред. Н. И. Бухарин. – М., Л., 1934.
22. Бухарин Н. И. Основы планирования научно–исследовательской работы. – М., 1931. 2–е изд. Вступительный доклад на 1–й Всесоюзной конференции по планированию исследовательских работ. 6 апреля 1931 г.
23. Бухарин Н. И. Социалистическая реконструкция и борьба за технику. О технической пропаганде и ее организации. – М., 1931.
24. Бухарин Н. И. Социалистическая реконструкция и естественные науки // Социалистическая реконструкция и научно–исследовательская работа. – М.: Высший совет народного хозяйства, 1930.
25. Бухарин Н. И. Теория и практика с точки зрения диалектического материализма. Доклад на 2–м Международном съезде по истории наук. Лондон, 29 июня – 3 июля 1931 г. // Science at the Cross–Roads. – London, 1931.
26. Бухарин Н. И. Техническая реконструкция и текущие проблемы научно–исследовательской работы. Доклад на 2–й Всесоюзной конференции по планированию исследовательских работ. – М., 1932.
27. Гессен Б. М. Социально–экономические корни механики Ньютона. 1–е изд. М., 1933; 2–е изд. М., 1934. The Social and Economics Roots of Newton's Principia // Science at the Cross Roads. London, 1931; 2–е изд. – 1971; глава «Классовая борьба эпохи английской революции и мировоззрение Ньютона» // Природа. 1933. – №3–4.
28. Райнов Т. И. Руководящие открытия в науке // Социалистическая реконструкция и наука. – 1935. – Вып.9; Вып.10.
29. Тайцлин И. С. Женщина в советской науке // Научный работник. – 1929. – №10.
30. Самохвалов И. С. Научно–исследовательские учреждения СССР: Научные кадры и научно–исследовательские учреждения СССР // Социалистическая реконструкция и наука. – 1934. – Вып.1–2. – С.80.
31. Самохвалов И. С. Численность и состав научных работников СССР // Социалистическая реконструкция и наука. – 1934. – Вып.1–2.
32. Ossovski S., Ossovski M. The science of science. – Warszawa: Organon, 1936. – 197 p.
33. Bernal J. D. The social function of science. – London, 1939. – 482 p.
34. Bush V. Science – the endless frontier. – Washington, 1945. – 145 p.
35. Snow Ch. P. Science and government. – Harvard: Harvard University Press, 1964. – 345 p.
36. Микулинский С. Р., Родный Н. И. Наука как предмет специального исследования // Вопросы философии. – 1966. – №5. – С.28.
37. Микулинский С. Р. О науковедении как общей теории развития науки // Научный симпозиум по проблеме «Управление, планирование и организация научных и технических исследований» / Постоянная комиссия СЭВ. – М., 1968. – 25 с.
38. Боричевский И. А. Науковедение как точная наука // Вестник знания. – 1926. – №12. – С.785.
39. Копнин В. П. Логические основы науки. – Киев: Наукова думка, 1968. – 283 с.
40. Петров М. К., Давидович В. Е. На пути к «самосознанию науки» // Вопросы философии. – М., 1967. – №3. – С.133–140.
41. Грановский Ю. В. Можно ли измерять науку? // Науковедение. – М., 2000. – №1. – С.167.
42. Налимов В. В. Количественные методы исследования процесса развития науки // Вопросы философии. – М., 1966. – №12. – С.38.
43. Налимов В. В., Мульченко З. М. Наукометрия: Изучение развития науки как информационного процесса. – М.: Наука, 1969. – 192 с.
44. Малицкий Б. А. Прикладные науковедение. – К.: Фенікс, 2007. – 458 с.
45. Прайс Д. Наука о науке. – М.: Прогресс, 1966. – 424 с.
46. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. – М.: Прогресс, 1966. – 462 с.
47. Добров Г. М. Наука о науке. Введение в общее науковедение. – Киев: Наукова думка, 1966. – 271 с.
48. Добров Г. М. Наука о науке. Начала науковедения. – Киев: Наукова думка, 1989. – 304 с.
49. Добров Г. М. Прогнозирование науки и техники. – М.: Наука, 1969. – 152 с.
50. Налимов В. В. Теория эксперимента. – М.: Наука, 1971. – 207 с.
51. Волков Г. Н. Социология науки. Социологические очерки научно–технической деятельности. – М.: Госполитиздат, 1968. – 328 с.
52. Микулинский С. Р. Еще раз о предмете и структуре науковедения // Вопросы философии. – 1982. – №7. – С.118–131.
53. Микулинский С. Р. О науковедении как общей теории науки. Доклад на научном симпозиуме: «Управление, планирование и организация научных и технических исследований». – М., 1968.
54. Лахтин Г. А. Тактика науки. – Новосибирск: Наука, 1969. – 252 с.
55. Рачков П. А. Науковедение: проблемы, структура, элементы. – М.: МГУ, 1974. – 272 с.
56. Основы науковедения / под ред. С. Р. Микулинского. – М.: Наука, 1985. – 431 с.
57. Мирский Э. М. Науковедение в СССР (история, проблемы, перспективы) // Вопросы истории естествознания и техники. – 1971. – Вып.3–4. – С.84–98.
58. Оноприенко В.И. Науковедение и информатика. – 1992. – Вып.37. – С.3–7.
59. Юрьевич А. В. Науковедческая «башня», или еще раз о предмете и структуре науковедения // Науковедение и новые тенденции в развитии российской науки. – М.: Логос, 2005. – С.32–34.
60. Юдин Б. Г. Знание как социальный ресурс // Вестник РАН. – 2006. – №7. – С.59.
61. Гиндилис Н. Л. Становление науковедения в СССР (середина 60–х годов XX века) // Науковедческие исследования / отв. ред. А. И. Ракитов. – М.: РАН ИНИОН, 2011. – С.217–272.
62. Гиндилис Н. Л. Науковедение 70–х гг. XX века // Науковедческие исследования / отв. ред. А. И. Ракитов. – М.: РАН ИНИОН, 2012. – С.161–215.
63. Гиндилис Н. Л. Из истории советского науковедения: 80–е годы // Науковедческие исследования / отв. ред. А. И. Ракитов. – М.: РАН ИНИОН, 2013. – С.171–214.
64. Пилошенко В. Л., Шкрабак І. В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – Київ: Лібра, 2004. – 344 с.
65. «Методологические проблемы историко–научных исследований» «Наука». – Москва, 1982. – 239 с.

References

1. Dekart R. Rassuzhdenie o metode // Izbrannye proizvedeniya. – М.: Gospolitizdat, 1950. – S.308.
2. Galton F. English men of science: their nature and nurture. – London: Frank Cass Publishers, 1874. – 489 p.
3. Ostval'd V. Velikie ljudi. – SPb., 1910.
4. Lotka A. J. The frequency distribution of scientific productivity // Washington Academy of Sciences. – 1926. – №16. – P.317–323.
5. Nauchnye kadry RSFSR / Red. T. Melik–Parchadanov. – М., 1930.
6. Ol'denburg S. F. Vopros organizacii nauchnoj raboty // Tvorchestvo. – Pg., 1923. – S.3–14.
7. Ol'denburg S. F. Polozhenie nashej nauki sredi nauki mirovoj // Nauka i tehnika SSSR 1917–1927. Otd. broshjura. – М., 1928.
8. Vernadskij V. I. Mysli o sovremennom znachenii istorii znaniy, 1926 // Trudy komissii po istorii znaniy. Vyp. I. – М., 1927. (Trudy po vseobshhej istorii nauki, 2–e izd. – М., 1988).
9. Vernadskij V. I. O zadachah i organizacii prikladnoj nauchnoj raboty Akademii nauk SSSR. – L., 1928.
10. Filipchenko Ju. A. Dejstvitel'nye chleny v imperatorskoj, nyne Rossijskoj akademii nauk za poslednie 80 let (1846–1924) // Izvestija bjuro po evgenike. – 1926. – №3.
11. Filipchenko Ju. A. Nashi vydajushhiesja uchenye // Izvestija bjuro po evgenike. – 1922. – №1.
12. Filipchenko Ju. A. Statisticheskie rezul'taty ankety po nasledstvennosti sredi uchenyh Peterburga // Izvestija bjuro po evgenike. – 1922. – №1.
13. Strumilin S. G. K metodologii ucheta nauchnogo truda. – L., 1932.
14. Strumilin S. G. Kvalifikacija i odarennost' // Voprosy statistiki. – 1924. – №15.
15. Izbrannye sochinenija, T.3. – М., 1956.
16. Strumilin S. G. Nauka i proizvoditel'nost' truda. Doklad 21 ijunja 1931 g. Izbrannye sochinenija, T.3. – М., 1956.

17. Buharin H. I. Bor'ba dvuh mirov i zadachi nauki // Nauka SSSR na perevale vseмирnoy istorii. – M., L.: Socjgkiz, 1931.
18. Buharin N. I. Izbrannye trudy: Istorija i organizacija nauki i tehniki. – L.: Nauka, Leningr. otd., 1988.
19. Buharin I. I. Mirovoj krizis. SSSR i tehnika. Doklad na Vsesojuznom s#ezde inzhenerov i tehnikov, 1932 // Socialisticheskaja rekonstrukcija i nauka. – 1932. – Vyp.9–10.
20. Buharin N. I. Nauka i SSSR // Nauka i tehnika SSSR 1917–1927 gg., T.1 / Pod red. A. F. Ioffe, G. M. Krzhizhanovskogo, M. Ja. Ljapirova–Skoblo, A. E. Fersmana. – M., 1927. – T.1.
21. Nauchno–tehničeskoe obslužhivanie promyšlennosti / Red. N. I. Buharin. – M., L., 1934.
22. Buharin N. I. Osnovy planirovanija nauchno–issledovatel'skoj raboty. – M., 1931. 2–e izd. Vstupitel'nyj doklad na 1–j Vsesojuznoj konferencii po planirovaniju issledovatel'skih robot. 6 aprlja 1931 g.
23. Buharin N. I. Socialisticheskaja rekonstrukcija i bor'ba za tehniku. O tehničeskoj propagande i ee organizacii. – M., 1931.
24. Buharin N. I. Socialisticheskaja rekonstrukcija i estestvennye nauki // Socialisticheskaja rekonstrukcija i nauchno–issledovatel'skaja rabota. – M.: Vysshij sovet narodnogo hozjajstva, 1930.
25. Buharin N. I. Teorija i praktika s točki zrenija dialektičeskogo materializma. Doklad na 2–m Mezhdunarodnom s#ezde po istorii nauk. London, 29 junja – 3 ijulja 1931 g. // Science at the Cross–Roads. – London, 1931.
26. Buharin N. I. Tehničeskaja rekonstrukcija i tekushhie problemy nauchno–issledovatel'skoj raboty. Doklad na 2–j Vsesojuznoj konferencii po planirovaniju issledovatel'skih robot. – M., 1932.
27. Gessen B. M. Social'no–jekonomičeskie korni mehaniki N'jutona. 1–e izd. M., 1933; 2–e izd. M., 1934. The Social and Economics Roots of Newton's Principia // Science at the Cross Roads. London, 1931; 2–e izd. – 1971; glava «Klassovaja bor'ba jepohi anglijskoj revoljucii i mirovozzrenie N'jutona» // Priroda. 1933. – №3–4.
28. Rajnov T. I. Rukovodjashhie otkrytija v nauke // Socialisticheskaja rekonstrukcija i nauka. – 1935. – Vyp.9; Vyp.10.
29. Tajclin I. S. Zhenshhina v sovetskoj nauke // Nauchnyj rabotnik. – 1929. – №10.
30. Samohvalov I. S. Nauchno–issledovatel'skie uchrezhdenija SSSR: Nauchnye kadry i nauchno–issledovatel'skie uchrezhdenija SSSR // Socialisticheskaja rekonstrukcija i nauka. – 1934. – Vyp.1–2. – S.80.
31. Samohvalov I. S. Chislennost' i sostav nauchnyh rabotnikov SSSR // Socialisticheskaja rekonstrukcija i nauka. – 1934. – Vyp.1–2.
32. Ossovski S., Ossovski M. The science of science. – Warszawa: Organon, 1936. – 197 p.
33. Bernal J. D. The social function of science. – London, 1939. – 482 p.
34. Bush V. Science – the endless frontier. – Washington, 1945. – 145 p.
35. Snow Ch. P. Science and government. – Harvard: Harvard University Press, 1964. – 345 p.
36. Mikulinskij S. R., Rodnyj N. I. Nauka kak predmet special'nogo issledovanija // Voprosy filosofii. – 1966. – №5. – S.28.
37. Mikulinskij S. R. O naukovedenii kak obshhej teorii razvitija nauki // Nauchnyj simpozium po probleme «Upravlenie, planirovanie i organizacija nauchnyh i tehničeskikh issledovanij» / Postojannaja komissija SJeV. – M., 1968. – 25 s.
38. Borichevskij I. A. Naukovedenie kak tochnaja nauka // Vestnik znanija. – 1926. – №12. – S.785.
39. Kopnin V. P. Logičeskie osnovy nauki. – Kiev: Naukova dumka, 1968. – 283 s.
40. Petrov M. K., Davidovich V. E. Na puti k «samosoznaniju nauki» // Voprosy filosofii. – M., 1967. – №3. – S.133–140.
41. Granovskij Ju. V. Možhno li izmerjat' nauku? // Naukovedenie. – M., 2000. – №1. – S.167.
42. Nalimov V. V. Količestvennye metody issledovanija processa razvitija nauki // Voprosy filosofii. – M., 1966. – №12. – S.38.
43. Nalimov V. V., Mul'chenko Z. M. Naukometrija: Izuchenie razvitija nauki kak informacionnogo processa. – M.: Nauka, 1969. – 192 s.
44. Malic'kyj B. A. Pryingladne naukoznavstvo. – K.: Feniks, 2007. – 458 s.
45. Prajs D. Nauka o nauke. – M.: Progress, 1966. – 424 s.
46. Mahlup F. Proizvodstvo i rasprostranenie znanij v SShA. – M.: Progress, 1966. – 462 s.
47. Dobrov G. M. Nauka o nauke. Vvedenie v obshhee naukoznanie. – Kiev: Naukova dumka, 1966. – 271 s.
48. Dobrov G. M. Nauka o nauke. Nachala naukovedenija. – Kiev: Naukova dumka, 1989. – 304 s.
49. Dobrov G. M. Prognozirovanie nauki i tehniki. – M.: Nauka, 1969. – 152 s.
50. Nalimov V. V. Teorija jeksperimenta. – M.: Nauka, 1971. – 207 s.
51. Volkov G. N. Sociologija nauki. Sociologičeskie očerki nauchno–tehničeskoj dejatel'nosti. – M.: Gospolitizdat, 1968. – 328 s.
52. Mikulinskij S. R. Eshhe raz o predmete i strukture naukovedenija // Voprosy filosofii. – 1982. – №7. – S.118–131.
53. Mikulinskij S. R. O naukovedenii kak obshhej teorii nauki. Doklad na nauchnom simpoziume: «Upravlenie, planirovanie i organizacija nauchnyh i tehničeskikh issledovanij». – M., 1968.
54. Lahtin G. A. Taktika nauki. – Novosibirsk: Nauka, 1969. – 252 s.
55. Rachkov P. A. Naukovedenie: problemy, struktura, jelementy. – M.: MGU, 1974. – 272 s.
56. Osnovy naukovedenija / pod red. S. R. Mikulinskogo. – M.: Nauka, 1985. – 431 s.
57. Mirskij Je. M. Naukovedenie v SSSR (istorija, problemy, perspektivy) // Voprosy istorii estestvoznaniya i tehniki. – 1971. – Vyp.3–4. – S.84–98.
58. Onoprienko V. I. Naukovedenie i informatika. – 1992. – Vyp.37. – S.3–7.
59. Jur'evich A. V. Naukovedčeskaja «bashnja», ili eshhe raz o predmete i strukture naukovedenija // Naukovedenie i novye tendencii v razvitii rossijskoj nauki. – M.: Logos, 2005. – S.32–34.
60. Judin B. G. Znanie kak social'nyj resurs // Vestnik RAN. – 2006. – №7. – S.59.
61. Gindilis N. L. Stanovlenie naukovedenija v SSSR (seredina 60–h godov XX veka) // Naukovedčeskie issledovanija / otv. red. A. I. Rakitov. – M.: RAN INION, 2011. – S.217–272.
62. Gindilis N. L. Naukovedenie 70–h gg. XX veka // Naukovedčeskie issledovanija / otv. red. A. I. Rakitov. – M.: RAN INION, 2012. – S.161–215.
63. Gindilis N. L. Iz istorii sovetskogo naukovedenija: 80–e gody // Naukovedčeskie issledovanija / otv. red. A. I. Rakitov. – M.: RAN INION, 2013. – S.171–214.
64. Piljushenko V. L., Shkrabak I. V., Slavenko E. I. Naukove doslidzhennja: organizacija, metodologija, informacijne zabezpečennja: Navchal'nyj posibnyk. – Kyi'v: Libra, 2004. – 344 s.
65. «Metodologičeskie problemy istoriko–nauchnyh issledovanij» «Nauka». – Moskva, 1982. – 239 s.

Blazhevich N. O., doctorate student at G. M. Dobrov Institute for Scientific and Technological potential and science history studies of NAS of Ukraine (Ukraine, Kharkov), nata.blaz@yandex.ru

Background of the science of science in the world and the Soviet Union

Traced the origins and formation of the science of science. The influence of industry research deals with the study of science on society. It has been established that science is a direct factor of social transformation, and is the subject of social management. The need for the study of modern science in the sociological as well as economic, psychological and other perspectives to objectively determined by the increasing role of science as a strategic factor of the post-industrial civilization.

Keywords: science of science, scientific knowledge, scientific work, Institute of science, sociology of science, Scientometrics, systematic approach, tehnoscience, scientific potential.

***

УДК 94(47):7.071.2

Кубанов Н. Ю.,
магістр, аспірант кафедри всемирной истории,
Харьковский национальный педагогический
университет им. Г. С. Сковороды
(Украина, Харьков), Kubanov-ww@mail.ru

«СТРАСТИ ПО АНДРЕЮ»: РАСХОЖДЕНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПУТИ РЕЖИССЁРА А. ТАРКОВСКОГО С ОФИЦИАЛЬНОЙ ИДЕОЛОГИЕЙ СССР

Изучена проблема противостояния художественного кинематографа как массовой формы искусства с авторитарной идеологией СССР. На примере непростой судьбы фильма «Страсти по Андрею», общепризнанного киношедевра мирового уровня, снятого под руководством А. Тарковского, показан сменившийся вектор идеологической парадигмы, произошедший после смещения Н. Хрущёва и установления «брежневской реакции».

В работе автором были использованы общенаучные и специально-исторические методы исследования.